

Baptistický model v ekumenické perspektivě

Petr Macek

přednáška zazněla na VOŠSaT v Olomouci

Na pokusy hledat inkluzivnější (ekumenicky otevřenější) pojetí partikulární tradice, jak je představovaly diskuse o "věřící církvi", navázal zajímavým způsobem asi nejdůležitější baptistický teolog současnosti, nedávno zesnulý James W. McClendon. Ten přišel s návrhem postulovat radikálně reformační pojetí církve a křesťanské existence jako obecný model, jako alternativu k římsko-katolickému a protestantskému modelu. Užil pro něj označení baptistický. Vhodnějším označením by bylo anabaptistický, ale to se nehodilo, protože McClendon nemluví o modelu, ale o vizi a na pojem "anabaptist vision" už existuje jakýsi nepsaný copyright.

McClendon prezentuje tuto svoji eklesiologickou alternativu především v prvních dvou dílech své Systematické teologie, kde se – netradičně, ale z hlediska své koncepce zcela logicky – věnuje nejprve etice a teprve potom "učení" církve. V Etice McClendon formuloval několik základních či klíčových prvků této partikulární "vize". Jsou to (1) "biblismus", kterým "není míněna ta či ona teorie o inspirovanosti biblických textů, ale pokorné přijetí Písma jako autority pro víru a praxi církve; (2) "misie či evangelizace", kterým "není míněna snaha ovládnout dějiny a přizpůsobit je nějakému domněle dobrému cíli, ale přijetí odpovědnosti za svědectví Kristu, včetně utrpení do něhož může uvést; (3) "svoboda" (liberty) či (tradičněji) "právo každého jednotlivce na vlastní úsudek" (angl. "soul competency"), kterým "není míněno jen odmítnutí jakékoli vnucené autority, ale Bohem darovaná svoboda (freedom) odpovídat Bohu bez intervence státu nebo jiné moci; (4) "učednictví", kterým "není míněno ani nějaké zvláštní poslání několika vyvolených, ani esoterická řehole jeho noviců, ale život proměněný ve službu Kristově vládě, a (5) "společenství" chápáné ne jako nějaký privilegovaný přístup k Bohu nebo nějaký posvátný stav, ale společná účast na příběhu života pojatém jako poslušná služba Kristu či s Kristem."

Důraz na příběh řadí McClendona mezi představitele tzv. "narativní" teologie. Narativní teologie je teologie, která si je nejen vědomá toho, že křesťanské evangelium (kř. pravda) je ze své podstaty příběhem (a ne souborem nějakých tvrzení a Bohu, a člověku a světu), ale která vychází i z toho, že lidský život jako takový je vlastně putováním, pohybem odněkud někam, kdy se něco opouští a k něčemu se dospívá, a že každý má vlastně nějaký svůj příběh, ve které něco sleduje, za něčím jde. To znamená, že ono "pojdte za mnou" zaznívající v křesťanském příběhu, vlastně pouze zve ty, kde toto pozvání slyší, aby přijali určitou novou perspektivu, určité nové pochopení toho "odkud" a "kam", a vše začali vnímat právě z této perspektivy...

Základním principem vize, již tato perspektiva poskytuje, je uvědomění si, že Kristu, který je tentýž včera, dnes i na konci věků, odpovídá komunita víry, která se pohybuje v určitých mantinelech svědecké integrity jejíž základní struktura je proto rozeznatelně kontinuální. V Kristu dochází k propojení minulosti, přítomnosti a budoucnosti: Nynější církev je v určitém smyslu stále původní (ranou) církví a církev Boží budoucnosti je v určitém smyslu církví dneška. Bazírování na této identitě je vyhlašování přítomné relevance toho, co Bůh už v Kristu učinil i toho, co v něm ještě učiní. Tato vize učí křesťany žít z věrnosti toho, který byl, který jest a který přijíti má. Toto uvědomění, říká McClendon, je pro "baptistickou" vizi charakteristické ať se s ní setkáme kdekoli a my se s ní po pravidle setkáme tam, kde si křesťanská komunita osvojila narativní "čtenářskou strategii" a smyslu přítomných událostí začíná rozumět na základě jejich přesazení do rámce biblického příběhu. To jí umožňuje vidět sebe i Bibli v novém světle – sebe ve světle Bible a Bibli ve světle své vlastní zkušenosti.

Z toho je jasné, že "baptistickou vizí" nejsou míněna nějaká zvláštní specifika jedné historicky utvářené a podmíněné křesťanské tradice, ale jakýsi hermeneutický klíč k církvi a Písmu vůbec. Všichni křesťané, říká McClendon ve své Dogmatice, věří, že Bůh, který jako Duch "mluvil k prorokům", tj. inspiroval jejich svědectví v Písmu, je tím, kdo utváří (inspiroje) vnitřní život církve v každém čase, takže Bible a církev vlastně spolutvoří jeden příběh, jednu skutečnost. Tato "figurativní" či "typologická" interpretace, která je "Bibli vlastním nástrojem jak onen velký příběh držet pohromadě", poskytuje interpretační spoj mezi tzv. "prostým" a "duchovním" smyslem Písma. "Baptistická vize" je ten způsob, kterým čtou biblické texty ti, pro něž je onen "prostý" smysl dominantní a kdo tak rozpoznávají svou kontinuitu s příběhem, který Bible vypráví, a které jeho pointa vede k určité činnosti, k určité praxi. "Baptistická vize" připouští i jiné způsoby četby Písma, ale její vlastní "čtenářská strategie" je dostatečná k tomu, aby "definovala, co je autentický styl pospolitého křesťanského života" a aby ti, kdo se takové pospolitosti účastní, věděli, "co musí církev učit, aby mohla být pokládána za církev." Není to tedy žádný sektářský přístup k biblickému textu, spíš jde a vpravdě "katolický" (a ekumenický) přístup, kdy je vyznávána plnost tohoto stylu křesťanské existence a ten je nabízen všem v naději, že v následující rozpravě a věci bude také všemi přijat. Možnost, že by byl všemi přijat by vlastně jen potvrzovala pravidlo, že středem je Ježíš Kristus, že evangelium je pro všechny a je tím co všechny uvádí do svobody.

Je jasné, že integrální a nezadatelnou komponentou "baptistické vize" je autorita Písma (autorita biblických narativ). Tato vize nám sděluje, že Ježíš Kristus, který tehdy opravdu vstal a opravdu se zjevil svým učedníkům v lámání chleba, je nyní přítomen a vskutku se nám zjevuje v našem díle pro Boží království, v naší duchovní bohoslužbě i v našem praktickém svědectví. Sděluje nám, že evangelijní vyprávění a vzkříšení nejen svědčí a tom co se stalo tehdy, ale vznáší i nárok na to, co se stane nyní. Sděluje nám, že jeho tehdejší přítomnost jako vzkříšeného je koherentní se jeho vzkříšenou přítomností dnes a jakousi její určující předzvěstí. Sděluje nám, že jeho přítomnost je mateční půdou k pochopení jak toho, co je vyprávěno, tak našeho světa. Autorita Písma se tak ozřejmuje díky hermeneutickému průvodcovství, kterou tu poskytuje ona "vize" (Doctrine, 466f). Neboli: Písmo není nezávislou a svobodně přenosnou autoritou, ale stává se autoritou tím jak reprezentuje přítomného Krista oné čtenářské praxi, která přijímá příběh Písma za svůj vlastní. (Doctrine, 477) Z toho je jasné, že fundamentalistický biblicismus je s tímto chápáním biblické autority neslučitelný. V teorii a neomylnosti je Bible zbavena své funkce typologického kritéria, je jen zdrojem informace a čtenáři jsou odváděni od té její role, kterou jí dodává "baptistická vize" (Doctrine, 474f). Její čtenářská strategie však na druhé straně chrání i před nástrahami individualismu a horování pro prioritu vlastního úsudku...

Vlastní zdroj a důvod křesťanské praxe vidí McClendon v Kristově vzkříšení. Ve vzkříšení Bůh jednou pro vždy ztotožnil svůj vlastní nesmrtelný život s životem (životním příběhem) Ježíše z Nazareta. V této události-Slovu, v tomto životně ztvárněném Slovu "slyší" křesťané potvrzení Ježíšova příběhu, Ježíšovy životní cesty. Ta cesta je tímto způsobem prohlášena a ustanovena za vlastní Boží cestu pro ty, kdo jsou jeho (Ethics, 249). Nový zákon nelíčí konverzi, "obrácení", jímž se člověk stává křesťanem, jako pouhou změnu náboženské nebo ideologické příslušnosti, ale jako proměnu lidského "já" ve všech jeho sférách a tkáních. Z hlediska křesťanské perspektivy potřebuje každý aspoň jednu takovouto formativní konverzi, protože právě skrze ní, ať už probíhá postupně nebo náhle, jako singulární záležitost nebo jako kumulace událostí, prokazuje Kristovo vzkříšení svou moc. "Ztotožnění se s Ježíšem - inkarnovaným, poslušným, ukřižovaným a zmrtvýchvstalým - je narativní ztotožnění, kdy ona "vize" je u díla: Náš křest je rekapitulací a tudíž vyhlášením nároků jeho vzkříšení v našem životě. (Ethics 257). Ježíšův příběh má objektivně konstitutivní funkci předcházející Boží akce: Ježíš jedná, aby změnil lidský život, a také ho mění (Doctrine 237). Tak lze formulovat "baptistickou" ("baptistické vizi" vlastní) nauku a spásu! Zatímco protestanté zdůrazňují právě vztahy (s Bohem a spolu navzájem) a katolíci Kristovu přítomnost (v církvi a jejích institucích), baptisté zdůrazňují Ježíšovu cestu ("the new way of Jesus). Dar Boží spásy, říká McClendon, pro ně

začíná intencionálním – vědomým a symbolickým – nastoupením Ježíšovy cesty, pokračuje poslušným, náročným a často utrpením provázeným učednictvím, a vrcholí domovem, do něhož vykoupené na konci cesty dovádí. Bůh svým evangeliem lidi osvobozuje od hříchu a všech překážek a toto osvobození je vede do nového řádu, řádu a režimu “Božích vlády”, jehož občané jsou proto náležitě stateční a sebevědomí kdekoli starý řád a starý režim konfrontují evangeliem a Kristu. (Doctrine 118-120).

McClendonovo úsilí uvést “baptistickou” teologickou perspektivu do historického i současného dialogu a prezentovat ji jako legitimní “katolický” přístup navazuje na dílo mennonitského teologa, též nedávno zesnulého Johna Howard Yodera. Pohled na Písmo jako Boží slovo v kontextu, živé hermeneutické komunity, formované strategií své četby, rozpoznání, že stojí ve zkušenostní kontinuitě s Kristem, důraz na víru jako věrnou oddanost a poslušnost, na poznání jako porozumění pro Kristovu přítomnou vládu, na křesťanské společenství jako komunitu, v níž je Ježíš aktivní ve své roli služebníka, na otevřenost vůči budoucnosti v důvěře v Kristovu vzkříšenou přítomnost, to vše lze nalézt už v Yoderově bohatém teologickém díle. I jeho vedlo studium radikální reformace (konkrétně švýcarských anabaptistů) k přesvědčení, že postoj a perspektiva křesťanské existence, které radikální reformace vyjadřovala, jsou návratným paradigmatem a hodnotou platnou pro všechny časy a všechny komunity.

Exkurs

McClendon spolu s Yoderem reagovali v jedné své společné studii na katolickou výtku reformačnímu (i radikálně-reformačnímu) výměru podstaty církve chybí pojem „jednoty“ (katholicity). To je pro katolíky elementární důraz. Viz velekněžská modlitba (Jan 17,21), apoštolská výzva Ef 4,6, atd. V jakém smyslu si radikálně-reformační perspektiva tento důraz/příkaz osvojuje?

Jak je to s „katholicitou“? Výraz není v NZ. První instance: Martyrium Polycaropovo 16,1. Ne termín k rozlišení sumy všech sborů od jednotlivého, ale pokus a vystižení určité kvality jednotlivých sborů (křesťanů): katholike ve smyslu „celostného“, integrovaného – naproti částečnému, parciálnímu. Nejde tak a obecnost a universalitu, či jednotnou organizaci, ale celou via vitae, zahrnující víru, bohoslužbu, způsob existence, týkající se dogmatické, devocionální i praktické stránky křesťanství a společně vypovídající a jeho plnosti a v tomto celku odkazující k Ukřižovanému a Zmrtvýchvstalému jako jeho základu. Neboli: Prvotní smysl „katolického“ se týká křesťanské identity, jejího středu a ohniska.

Brzy se objevuje druhý smysl, který vystihuje to, co v té době v řeckém světě míněno pod ecclesia: suma všech sborů/církví. Zde nejde už a ohnisko, či střed křesťanské identity, ale a její šíři, její obsah, její meze.

Posléze se objeví ještě třetí: katolické jaké řádné, postavené proti heretickému a týkající se organické struktury, sjednocující (nebo doufající sjednotit to, co kvalifikuje katholicita v prvním a druhém smyslu. S tímto nárokem přichází římskokatolická církev, ale i východní (chalkedonská) orthodoxie – a tělesa, která se jako pravověří vymezovaly proti jedné či druhé, či oběma.

Druhý smysl obvykle nahrazen výrazem „ekumenicita“, třetí smysl dnes obvykle vyhrazen pro římské katolictví. Nedorozumění ovšem běžné. Dědicové RR na třetí smysl neaspírují, domnívají se ale, že dostatečně vyjadřují katholicitu ve smyslu celosti a integrity křesťanské existence, aby mohly být přijímány za katolické ve smyslu ekumenicity – otevřenosti pro zaslíbenou jednotu. To vše, co je pro radikální reformaci charakteristické, může být vnímáno jako výraz katholicity v původním smyslu a jako důraz na tyto rysy jako péče a legitimní katolické dědictví.

McClendon i Yoder také zdůrazňují, že tato radikálně-reformační vize je i při své exkluzivitě zároveň

inkluzivní: Všechny teologické postřehy, které nejsou v rozporu s pravdou vtěleného Slova, jsou v rámci christologického vyznání zahrnuty a potvrzeny, všechny hodnoty, které nejsou v protikladu s obrazem "trpícího služebníka", jsou zahrnuty do jeho vlády jako komplementární a instrumentální ve výkonu služby, k níž povolává své učedníky.

Jakkoli je radikálně-reformační či "baptistická" vize v McClendonově a Yoderově pojetí "ekumenickou" a lze se s ní proto jako s autentickou odezvou na evangelium setkat pod jiným označením – nebo bez označení – v každé tradici, baptisté a zástupci jiných tradičně "vyznavačských" komunit se s ní seznamují asi nejpřirozeněji. Skuteční baptisté ji mohou přijmout za svou s teologicky dobrým svědomím. Je to ovšem náročná a v tomto smyslu "nebezpečná" vize a člověk se může ptát "kdo si ji může dovolit". Kdo si však může dovolit být "křesťanem", jestliže si uvědomíme, že křesťané nemají a nikdy nepřijali žádné jiné pověření než ono "budete mými svědky"?

LITERATURA:

John H. Yoder, James Wm. McClendon, "*Christian Identity in Ecumenical Perspective*," in *Journal of Ecumenical Studies*, 27:3, 1990

James Wm. McClendon, *Ethics*, Abingdon Press, Nashville 1986

James Wm., Mc Clendon, *Doctrine*, Abingdon Press, Nashville 1994

Poznámka: Článek byl prvně publikován na webu [Notabene - Hydepark českých baptistů](#) a následně umístěn na web [baptismus.estranky.cz](#).